

Ismatullayev Patxulla Ruxmatovich – 1940-yilda tugʻilgan, Moskva ximiya mashinasozligi institutini tamomlagan (1964-yil), 1969-yil nomzodlik hamda 1986-yil doktorlik dissertatsiyalarini himoya qilgan. Texnika fanlari doktori, professor, Respublikada xizmat koʻrnatgan ixtirochi, Xalqaro oliy maktab fanlari akademiyasi akademigi, Rossiya metrologiya akademiyasi akademigi, 2001-yilda Shuhrat medali, Oliy taʼlim aʼlochisi koʻkrak nishoni, 2020-yilda “Doʻstlik” ordeni bilan mukofotlangan. 5 ta darslik, 20 dan ziyod oʻquv-uslubiy qoʻllanmalar muallifi, 300 dan ortiq ilmiy uslubiy maqolalar hamda 3 patent va 50 dan ziyod guvohnomalari muallifi.

Matyakubova Paraxat Mayliyevna – 1961-yilda tugʻilgan, Toshkent elektrotexnika, aloqa institutini tamomlagan (1983-yil), texnika fanlari doktori (2008-yil), Toshkent davlat texnika universiteti “Metrologiya, texnik jihatdan tartibga solish, metrologiya, standartlashtirish va sertifikatlashtirish” kafedrasini mudiri. Doʻstlik ordeni sohibi (2019). Rossiya metrologiya akademiyasi akademigi, 300 dan ortiq ilmiy va metodik ishlar, jumladan: 5 ta monografiya, 10 ta darslik va oʻquv qoʻllanmalar muallifi, 14 ta patent va ixtirolar, guvohnomalar muallifi.

Turayev Shavkat Abdikayumovich – 1979-yilda tugʻilgan, Toshkent davlat texnika universitetini tamomlagan (2001-yilda bakalaver, 2003-yilda magistratura), 2012-yil nomzodlik dissertatsiyasini himoya qilgan, Texnika fanlar nomzodi, dotsent, 3 ta darslik, 10 dan ziyod oʻquv-uslubiy qoʻllanmalar, 80 dan ortiq ilmiy maqolalar hamda 3 ta dasturiy mahsulot guvohnomalar muallifi.

ISBN 978-9943-7438-4-0

9 789943 743840

SERTIFIKATLASHTIRISH ASOSLARI VA SIFAT MENEJMENTI

P. R. ISMATULLAYEV, P. M. MATYAKUBOVA,
SH. A. TURAYEV

DARSLIK

SERTIFIKATLASHTIRISH ASOSLARI
VA SIFAT MENEJMENTI

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**P. R. ISMATULLAYEV, P. M. MATYAKUBOVA,
SH. A. TURAYEV**

**SERTIFIKATLASHTIRISH
ASOSLARI VA SIFAT
MENEJMENTI**

Darslik

TOSHKENT – 2021

UO'K: 378:37.091
KBK 65.49-80ya7
I-81

I 81 P. R. Ismatullayev, P. M. Matyakubova, Sh. A. Turayev.
Sertifikatlashtirish asoslari va sifat menejmenti. Darslik. –T.:
«Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2021. 340 b.

ISBN 978-9943-7435-4-0

“Sertifikatlashtirish asoslari va sifat menejmenti” fani bo‘yicha darslik 5310900 – “Metrologiya, standartlashtirish va mahsulot sifati menejmenti” ta‘lim yo‘nalishlari o‘quv rejasiga kiritilgan muhim fanlaridan bo‘lib, barcha mutaxassislik fanlari bilan mantiqiy bog‘langan. Darslik sertifikatlashtirish faoliyatlari to‘g‘risidagi bo‘lim va boblardan iborat bo‘lib, unda sertifikatlashtirish, akkreditlashtirish va muvofiqlikni baholash bo‘yicha asosiy tushuncha, qoida va ma‘lumotlar berilgan.

Darslikdan o‘rta maxsus va kasb-hunar ta‘lim muassasalari o‘qituvchilari, sertifikatlashtirish sohasida kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash bo‘yicha ta‘lim olayotgan mutaxassislar, katta ilmiy xodimlar, ishlab chiqarish korxonalaridagi ilmiy va muhandis-texnik xodimlar ham foydalanishlari mumkin.

UO'K: 378:37.091
KBK 65.49-80ya7

Taqrizchilar:

Sh.M. Gulyamov – Toshkent davlat texnika universiteti “Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish” kafedrasida professori, t.f.d., prof.;

A.A. Abduvaliyev – Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti professori, t.f.d., prof.;

Ushbu darslik Toshkent davlat texnika universiteti ilmiy-uslubiy Kengashining 2021-yil 28-aprel 8-sonli majlis qarori asosida chop etildi.

ISBN 978-9943-7435-4-0

© « Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi» 2021.

O‘zbekiston Respublikasi Mustaqilligining
30 yilligiga bag‘ishlanadi

KIRISH

Mazkur “Sertifikatlashtirish asoslari va sifat menejmenti” darsligi mahsulot va xizmatlarni sertifikatlashtirish, sifatga umumiy rahbarlik tizimi va tashkilotlarni akkreditlashtirishga oid ma‘lumotlarni o‘z ichiga oladi.

“Sertifikatlashtirish asoslari va sifat menejmenti” darsligining asosiy maqsadi – korxonalar va tashkilotlarda mahsulot ishlab chiqaruvchi va xizmat ko‘rsatuvchi xodimlarga va shuningdek sertifikatlashtirishga aloqador mutaxassislariga sohaga oid ma‘lumotlarni to‘liq va tushunarli iborat.

“Sertifikatlashtirish asoslari va sifat menejmenti” darsligi O‘zbekiston Respublikasi va xorijiy davlatlar hamda xalqaro tashkilotlarning tashkiliy-uslubiy va huquqiy tomonlari, shuningdek sertifikatlashtirish qoidalariga taalluqli uchta bo‘limni o‘z ichiga olgan. Aytish kerakki, sertifikatlashtirish bilan sifat tizimi va akkreditlashtirish idoralarning sertifikatlashtirish va tadqiqot amaliyotlarini tatbiq qilish masalalari bevosita bog‘liqdir. Shuningdek, O‘zbekistonda akkreditlash tizimini xalqaro andozalarga uyg‘unlashtirilgan tarzda yaratish natijalari ham e‘tiborga olinadi.

Mazkur darslik xalqaro standartlar va O‘zbekiston Respublikasining sertifikatlashtirish milliy tizimi (bundan keyin O‘z SMT) to‘g‘ri hujjatlari asosidagi uslubiy ko‘rsatmalarga ham asoslangan.

Mahsulotlar, xizmatlar va ishlarni sertifikatlashtirish mahsulotni o‘rnatilgan talablarga va uning sifati bilan to‘g‘ri bog‘liqligini taqqoslashdir. Sifatsiz mahsulot aslo sertifikatlashtirilishi mumkin emas.

Sertifikatlashtirish quyidagi yo‘nalishlarga: mahsulot (xizmat) iste‘molchilarning tanlash layoqatligi faoliyati; iste‘molchilarni qalqob ishlab chiqaruvchilar (sotuvchi, bajaruvchi)dan himoya qilish; mahsulot (xizmat, ishlar)ni atrof-muhit, yashash va jamiyat sog‘lig‘i uchun xavfsizligini nazorat qilish; mahsulot (xizmat, ishlar) sifat

MUNDARIJA

Kirish	3
1-BOB. SERTIFIKATLASHTIRISH FAOLIYATI	5
1.1. Sertifikatlashtirishning rivojlanish tarixi.....	5
1.2. Sertifikatlashtirish sohasidagi atama va ta'riflar.....	8
1.3. Sertifikatlashtirish tizimining maqsadi, vazifalari va faoliyat turlari.....	14
1.4. Sertifikatlashtirishning qonuniy va me'yoriy asoslari.....	16
1.5. Muvofiqlikni baholash va uning qonuniy hamda me'yoriy asoslari.....	25
2-BOB. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SERTIFIKATLASHTIRISH MILLIY TIZIMI FAOLIYATI	33
2.1. O'zbekiston Respublikasi sertifikatlashtirish milliy tizimining qoidalarini.....	33
2.2. O'zbekiston Respublikasi sertifikatlashtirish milliy tizimining tashkiliy tuzilmasi.....	37
2.3. Sertifikatlashtirishni amalga oshirishning umumiy bosqichlari.....	48
2.4. O'zbekiston Respublikasida mahsulotlarni sertifikatlashtirish tartibi.....	50
2.5. Muvofiqlikni tasdiqlash va baholash uchun mahsulotni sinash.....	64
2.6. Sertifikatlashtirilgan mahsulot ustidan inspeksiya nazorati.....	68
3-BOB. SERTIFIKATLASHTIRISH SXEMALARI HAMDA ISHLAB CHIQARISH VA XIZMATLARNI SERTIFIKATLASHTIRISH	74
3.1. Sertifikatlashtirish sxemalari va ularning qo'llanilishi.....	74
3.2. Xizmatlarni sertifikatlashtirish.....	84
3.3. Ishlab chiqarishni sertifikatlashtirish.....	91
3.4. Sertifikatlashtirishda ishlab chiqarishni baholash va kuzatish.....	96
3.5. Sertifikatlashtirilgan mahsulotlarni davlat ro'yxatiga olish.....	98
4-BOB. XORIJIY MAMLAKATLARDA MUVOFIQLIKNI BAHOLASH VA SERTIFIKATLASHTIRISH FAOLIYATI	104
4.1. Muvofiqlikni tasdiqlash sohasidagi tushunchalar va uning mohiyati.....	104
4.2. Muvofiqlikni baholash bo'yicha xalqaro va xorijiy tajribalar.....	109

4.3. Xalqaro, hududiy va milliy miqyosda sertifikatlashtirish faoliyati.....	113
4.4. Chet el davlatlarida sertifikatlashtirish amaliyoti.....	119
5-BOB. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY AKKREDITLASHTIRISH TIZIMINING ASOSIY QOIDALARI	130
5.1. Akkreditlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar.....	130
5.2. Akkreditlashtirish milliy tizimining asosiy qoidalarini va tashkiliy tuzilmasini.....	136
5.3. Akkreditlashtirish bo'yicha ishlarini amalga oshirishning umumiy qoidalarini va tartibini.....	143
6-BOB. XORIJIY DAVLATLARDA SERTIFIKATLASHTIRISH FAOLIYATI	160
6.1. Xalqaro, hududiy milliy miqyoslarda sertifikatlashtirishning rivojlanishi.....	160
6.2. Chet el davlatlarida sertifikatlashtirish amaliyoti.....	165
6.3. Amerika Qo'shma Shtatlari sertifikatlashtirish faoliyati.....	166
6.4. Fransiya sertifikatlashtirish faoliyati.....	166
6.5. Germaniya sertifikatlashtirish tizimi faoliyati.....	167
6.6. Yaponiya sertifikatlashtirish tizimi faoliyati.....	168
6.7. Xitoy sertifikatlashtirish tizimi.....	168
6.8. Singapur sertifikatlashtirish tizimi.....	169
6.9. Turkiya sertifikatlashtirish tizimi.....	170
6.10. Rossiya Federatsiyasida sertifikatlashtirish milliy tizimini yaratilishi.....	170
7 - BOB. SIFAT MENEJMENTI TIZIMI TO'G'RI SIDAGI TA'LIMOT TARIXI	175
7.1. Sifatni boshqarish tizimini rivojlanish tarixi.....	175
7.2. Sifatni boshqarishning xorijiy tajribalari.....	187
7.2.1. AQSHda sifatni boshqarish tajribasi.....	187
7.2.2. Yaponiyada sifatni boshqarish tajribasi.....	191
7.2.3. Sifatni boshqarishning Yevropa tajribasi.....	195
7.2.4. Rossiyada sifatni boshqarish tajribasi.....	199
7.3. Sifat menejmenti tizimi va menejment tizimlari bilan o'zaro bog'liqligi va ularga talablarni belgilovchi xalqaro standartlar.....	209
7.4. Sifat menejmenti tizimi konsepsiyasi va umumiy qoidalarini.....	220

8 - BOB. SIFATNI BOSHQARISHNING USLUBIY ASOSLARI	225
8.1. Sifatni boshqarish mexanizmi.....	225
8.2. Sifatni boshqarish uchun shart-sharoitlar.....	238
8.3. Sifatni boshqarish bosqichlari.....	239
8.4. Mahsulot sifatini boshqarish kategoriyasi.....	241
8.5. Sifatni boshqarish funksiyalari.....	244
8.6. Tizimli sifatni boshqarishning xususiyatlari.....	248
8.7. Yalpi sifatni boshqarish.....	260
9 - BOB. ISO 9000 SERIYALI STANDARTLARI TALABLARIGA MUVOFIQ SIFAT MENEJMENTI TIZIMLARI	265
9.1. Sifat menejmenti tizimining zaruriyati, maqsadi va vazifalari.....	265
9.2. ISO 9000 seriyali standartlarining paydo bo'lishi va yaratilish tarixi.....	271
9.3. ISO 9000 seriyali standartlarning qisqacha tavsifi.....	284
9.4. Sifat menejmenti tizimi tamoyillari.....	286
10-BOB. EKSPERT-AUDITORLAR FAOLIYATI VA ULARNI TAYYORLASH	324
10.1. Ekspert-auditorlar.....	324
10.2. Ekspert-auditorlarga qo'yiladigan talablar.....	324
10.3. Mahsulotni sertifikatlashtirish bo'yicha ekspert-auditorga tavsiya etiladigan talablar.....	326
10.4. Sifat tizimlarini va ishlab chiqarishni sertifikatlashtirish bo'yicha ekspert-auditorga tavsiya etiladigan talablar.....	327
10.5. Sinov laboratoriyalarini akkreditlash bo'yicha ekspert-auditor uchun tavsiya etiladigan talablar.....	327
10.6. Ekspert-auditorlar tayyorlash.....	328
Ilovalar	330
Glossariy	330
Foydalanilgan adabiyotlar	334

**P.R.ISMATULLAYEV, P.M.MATYAKUBOVA,
SH.A.TURAYEV**

SERTIFIKATLASHTIRISH ASOSLARI VA SIFAT MENEJMENTI

Toshkent – «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi» – 2021

Muharrir:	M.Hayitova
Rassom:	U.Ortiqov
Kompyuterda sahifalovchi:	Sh.Mirqosimova

E-mail: tipografiyacent@mail.ru Tel: 97-450-11-14, 93-381-22-07.

Bosishga ruxsat etildi 25.08.2021.

Bichimi 60x84 1/16, «Timez New Roman» garniturasini.

Ofset bosma usulida bosildi.

Shartli bosma tabog'i 21,50. Nashriyot bosma tabog'i 21,25.

Tiraji 300. Buyurtma № 127.